

El turó i l'altiplà

Es substantius *mont* i *muntanya*, de què ens ocupàvem ahir, són dos mots populars, amb la diferència, però, que el primer és arcaic, amb un escassíssim ús literari, i el segon té una gran vitalitat. Però en la terminologia geogràfica i, més concretament, orogràfica, trobem també diversos mots cultes o savis, d'introducció més o menys recent, i responnent a una necessitat desigual, però que a cops desplacen indègudament l'ús dels mots populars que, certament, és més adequat en segons quins nivells de llenguatge.

Disposem, així, del llatanisme *monticle*, amb què es pot designar una muntanya de poca elevació, segons el Fabra, exactament, una «muntanya petita». El seu ús, doncs, és ben legítim, però ens sorprèn en textos que volen tenir un to planer i col·loquial, car aquest mot no ha estat mai usat popularment. Fent ara abstracció, doncs, del marge de llibertat que cada usuari de la llengua — simple parlant o escriptor — ha de tenir en la tria del propi vocabulari, no sembla desencertat de recordar l'existència d'un mot tan popular i viu com *turó*, que encara que és definit pel Diccionari Fabra amb els termes «elevació rosta del terreny» és, de fet, un sinònim de *monticle*, i que trobem abundantment representat en la toponímia. Esmentem, només, com a exemple, el cèlebre turó de l'Home, cim culminant del Montseny. És ben probable que, en molts casos, la preferència demostrada per *monticle* sobre *turó* obeeixi no a una elecció deliberada sinó a una deficiència de disponibilitat.

Un cas contrari el constitueixen els dos sinònims *calma* i *altiplà*. El primer és un nom eminentment popular, molt característic del català — d'origen pre-romà, com *turó* — però que s'ha extingit gairebé totalment en el llenguatge viu i només persisteix, fossilitzat, en la toponímia, en què ha deixat mostres abundants, algunes de tan conegudes com *la Calma* (al Montseny; avui dit *el pla de la Calma*, amb una duplicació per oblit del seu significat), *Sant Hilari Sacalm*, *Sant Martí Sacalm*, *Pulgsacalm*, etc. El Diccionari Fabra recull encara aquest nom sense indicar el seu caràcter arcaic, i el defineix amb els termes «cim de muntanya que forma un pla d'extensió considerable». El fet, però, és que avui aquest nom resulta inviable i si l'usàvem com a traducció del castellà «meseta», que és el seu equivalent, serien molt pocs els qui ens entendrien. Com que el llenguatge popular no ens en subministra cap més, ens cal recórrer a un terme del lèxic dels científics: *altiplà*. Segons Coromines, aquest mot, que encara no figura al Diccionari Fabra, va començar a circular cap a 1925-30 com a calc encertat de l'italià «altipiano». Avui és usual en el llenguatge geogràfic, el trobem recollit a la Gran Enciclopèdia Catalana, que hi dedica una prolixa explicació, i res no priva de servir-se'n usualment en el llenguatge comú.